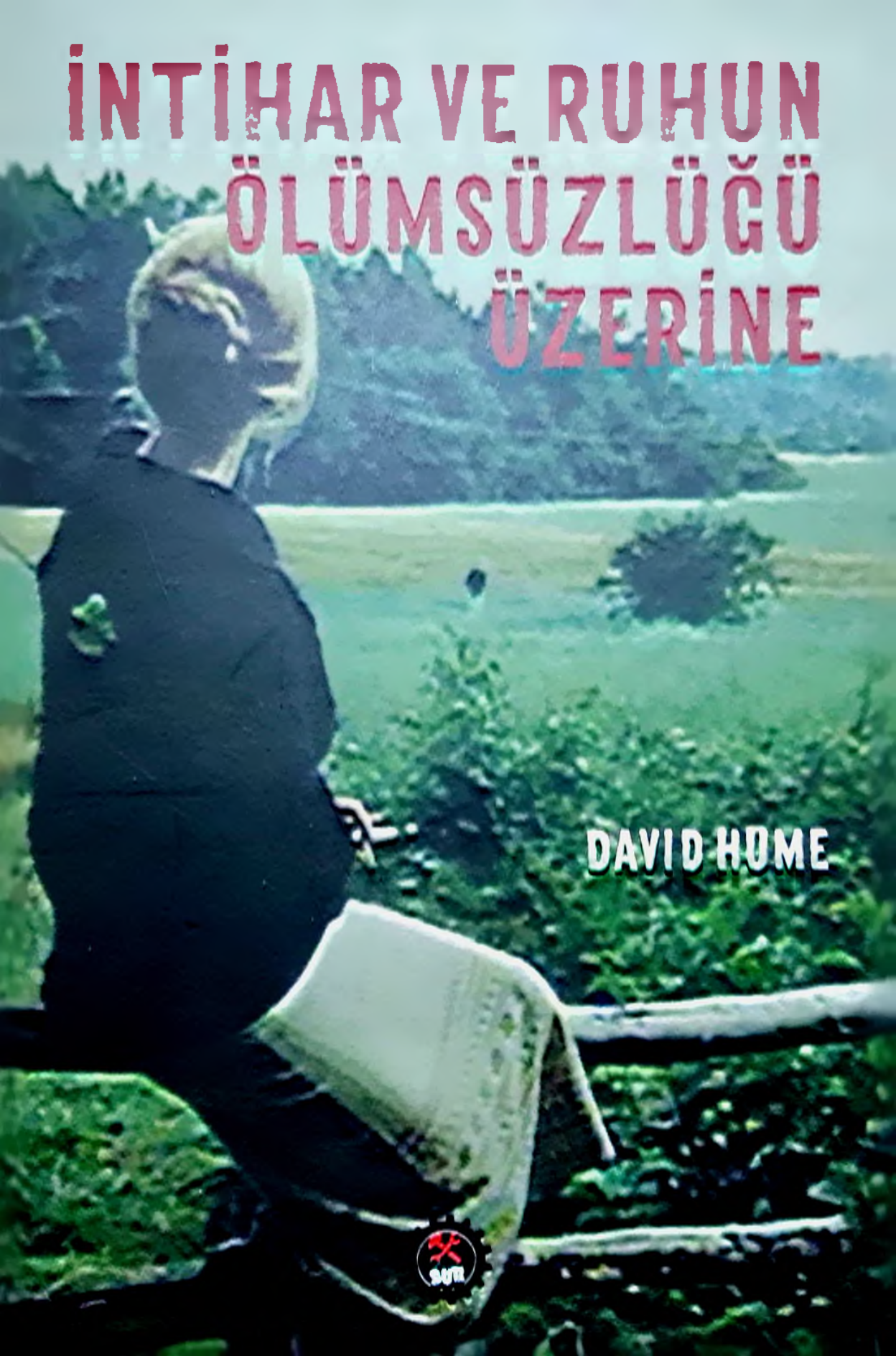
İNTİHAR VE RUHUN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ ÜZERİNE

DAVID HUME

SUB

SUB Yayımları 2017. Yayım Danışmanı: Şenol Erdoğan. **Genel Yayım Yönetmeni:** Murat Arslan.. **Sertifika No:** 33455. **Birinci Baskı:** Mart 2017. **İntihar ve Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine – David Hume. Çeviri:** Burcu Denizci. **Kapak İmaj:** The Mirror, [Зеркало, Zerkalo] Ayna, Andrei Tarkovsky **Kapak Uygulama:** Erol Egemen. **Baskı ve Cilt:** Step Ajans Matbaacılık Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11 Mahmutbey – Bağcılar / İSTANBUL 0212 446 88 46 **Matbaa Sertifika No:** 12266. **SUB Basın Yayın Dağıtım Reklam Organizasyon Tic. Ltd. Şti.** Başlarbaşı Mah. Gülü Cad. No: 71 A 1 Gaziosmanpaşa / İSTANBUL. **E-posta:** subpress@yandex.com **facebook:** Sub Press **twitter:** @Subyayim

İntihar ve Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine

David Hume

Çeviri: Burcu Denizci

İNTİHAR ÜZERİNE[1]

Felsefenin faydalarından biri hurafe ve sahte dinin hükmettiği noktalarda, egemen panzehirde var olmaktır. O öldürücü hastalığa karşı tüm diğer ilaçlar faydasız ya da şüphelidir. Tek başına hayatın pek çok amacına hizmet eden sağduyu ve yaşamın tatbiki, burada faydasızdır: Tarihsel ve gündelik tecrübeler, ticaret için en güçlü yetilerle donatılmış, bütün hayatlarını köleliğin altında sinerek kendilerini en büyük hurafeye teslim eden erkeklerin hikayelerini sunar. Her yaraya merhem olan öfkenin tatlılığı ve gösterişi bile, bu öldürücü zehre bir çare bulamaz; her ne kadar doğanın zengin armağanlarına sahip olsalar da, bilhassa gözlemlediğimiz kadınların neşelerinin, bu açgözlü davetsiz misafir tarafından yok edildiğini hissediyoruz. Fakat akılcı felsefe zihne hakim olduğu anda batıl inanç dışlanır; ve insan, bu düşman üzerindeki zaferinin doğasına özgü kötülük ve kusurların çoğuna kıyasla daha eksiksiz olduğunu doğrulayabilir. Aşk ya da öfke, hırs ya da açgözlülük, öfke ve eğilimlerden kaynaklanmaktadır; en mükemmel akıl bile bunu tam olarak düzeltme noktasında yetersiz kalır. Fakat gerçek felsefe, üstün güçlerin

haklı düşüncelerine ilham verdiğinde, yanlış fikirler üzerine kurulmuş olan batıl inanç hemen ortadan kaybolmalıdır. Buradaki rekabet, hastalık ve ilaç arasındaki rekabete eşittir: Ve hiçbir şey ilacın etkili, ancak sahte ve karmaşık olduğunu kanıtlamasına engel olamaz.

Burada, felsefenin insan zihnine şifa olan esaslarını göklere çıkarmak gereksiz olacaktır. *Tully*[2], batıl inançları olan insanın, hayatın her sahnesinde, başına gelen her vakada acınası olduğunu söyler. Mutsuz ölümlünün tüm kaygılarını silip atan uyku bile ona yeni dehşetler sunar: rüyalarında, gelecek felaketlerin alametlerini bulur. Tek başına ölüm insanın bu sefaletini sonlandırsa da, bu sığınağa kaçmaya cesaret edemez ancak yine de mutsuz varlığını sürdürmeye devam eder; lütufkar yaratıcısının kendisine bahşettiği gücü kullanarak onu güçendirmekten korkar. Tanrının ve Doğa'nın armağanları bu acımasız düşman tarafından bizden alınır; ve bir adım ile acıdan ve kederden uzaklaşacak olsak da, tehditleri bizi nefret dolu bir varlığa zincirler ve sefaletine bizzat katkıda bulunur.

İnsanın, hayatın musibetleri tarafından bu ölümcül çareye sarılmaya ihtiyaç duyacak kadar düştüğü gözlemlenmiştir; arkadaşlarının yersiz ilgisi onları kendilerine sundukları ölüm türlerinden mahrum ederse, nadiren girişimde bulunurlar ya da amaçlarını ikinci kez gerçekleştirmek için çok fazla cesaret toplayabilirler. Ölüm korkumuz öyle muazzamdır ki kendisini herhangi bir biçimde sunduğunda, insanın hayal gücünü uzlaştırmak için çabalamasının yanı sıra, yeni korkulara kapılmasına ve zayıf cesaretinin üstesinden gelmesine neden olur. Fakat batıl inancın tehditleri ile bu doğal korkaklık birleştiğinde, insanın, yaşamı üzerindeki kontrolünden mahrum kalmasına şaşırmamak lazım; çünkü güçlü bir arzu ile taşıdığımız pek çok keyif ve zevk bile, bu insanlık dışı zorba tarafından bizden koparılır. Şimdi, intihara karşı tüm ortak argümanları inceleyerek ve bu eylemin suç ya da günah olarak itham edilmekten kurtarılabileceğini göstererek, insanlara doğuştan gelen özgürlüklerini geri vermeye çalışalım.

İntihar suç ise, Tanrı'ya, komşumuza ya da kendimize olan yükümlülüğümüzün ihlali olmalı. İntiharın

Tanrı'ya karşı işlediğimiz bir günah olmadığını kanıtlamak için, belki de şu düşünceler yeterli olabilir. Maddi dünyayı yönetmek için, yüce yaratıcı, genel ve değişmez yasalar koymuştur; bu yasalar sayesinde en büyük gezegenden maddenin en küçük parçasına kadar olan tüm cisimler uygun alan ve işlevleri içinde korunur. Hayvanlar alemini yönetmek için tüm canlı varlıkları bedensel ve zihinsel güçlerle, duygular, tutkular, iştah, hafıza ve yargı ile donatmıştır ve bunlar sayesinde kaderleri olan yaşam döngüsünde yaşarlar. Maddeler ve hayvanlar aleminin bu iki ayrı ilkesi, sürekli birbirlerinin hakkına tecavüz eder ve birbirlerinin işleyişini karşılıklı olarak sürüncemede bırakır veya ileri taşırlar. İnsanların ve diğer tüm hayvanların güçleri, onları çevreleyen cisimlerin doğası ve nitelikleri ile dizginlenir ve yönlendirilir. İnsan, yeryüzü geçidinde nehirler tarafından durdurulur; ve nehirler, düzgün yönlendirildiklerinde, güçlerini insana hizmet eden makinelere verirler. Fakat maddesel ve hayvansal güçlerin yetki alanları, tamamen ayrı tutulmamalarına rağmen, yaratılışta herhangi bir uyumsuzluğa ya da düzensizliğe neden olmazlar. Aksine, cansız cisimlerin ve canlı varlıkların çe-

şitli güçlerinin tüm karışımından, birliğinden ve zıtlığından, üstün bilgeliğin en müspet argümanını sağlayan şaşırtıcı uyum ve oran doğar.

Tanrı'nın takdiri, kendisini her süreçte hemen göstermez, ancak her şeyi, zamanın en başında kurulmuş olan genel ve değişmez yasalarla yönetir. Bütün olaylar, bir anlamda, her şeye kadir olanın hareketi olarak telaffuz edilebilir: Hepsi, yarattıklarına bahşettiği güçlerden kaynaklanır. Kendi ağırlığı altında kalan bir ev, yaratıcısı tarafından mahvedilmez, onu yok eden insan elidir; insani vasıflar da onun ustalığına hareket ve yerçekimi yasalarından daha az zarar veremez. Tutkular kıpırdandığında, yargı hükmettiğinde, organlar itaat ettiğinde; bütün bunlar Tanrı'nın işidir; ve O evrenin iktidarını bu canlı ve cansız ilkeler üzerine kurmuştur.

Uzayın en derin yerine, zamanın en uzak anına hakim olan bu sonsuz varlığın gözünde her olay, aynı derecede önem taşır. O'nun evreni yöneten genel yasalardan muaf tuttuğu ya da kendi eylem ve işleyişi için özellikle

ayırdığı, bizim için önemli olan bir olay yoktur. Devletlerin ve imparatorlukların devrimleri, tek bir insanın en ufak kaprisine veya tutkusuna bağlıdır; ve insanın hayatı bir solukla ya da bir lokmayla uzar ya da kısalır. Doğa halen ilerlemeye ve çalışmaya devam etmektedir; ve eğer genel yasalar takdir-i ilahi tarafından çiğnenecekse, bu tamamen insanın gözünden kaçan bir tutumun sonucudur. Bir taraftan, yaratılışın unsurları ve cansız parçaları, insanın özel çıkarını ve durumunu göz önüne almaksızın eylemlerini sürdürürler; böylece insan, kendi yargı ve takdirine bel bağlar ve huzurunu, mutluluğunu ya da muhafazasını sağlamak için kendisine bahşedilen her beceriyi kullanabilir.

O halde, hayattan bıkmış; acı ve sefaletin avı haline gelmiş bir insan, ölümün tüm dehşetini cesurca aşar ve bu acımasız sahneden kaçar diyen bu ilkenin anlamı nedir? Diyorum ki, böyle bir insan, ilahi takdirin makamına tecavüz ederek ve evrenin düzenini bozarak yaratıcının öfkesini üstüne çeker. Biz, her şeye gücü yetenin, insanın hayatına son vermeyi kendine ayırdığını ve bu olayı evreni yöneten genel yasalara teslim etmediğini iddia edebilir

miyiz? Bu açıkça yanlıştır. İnsanın hayatı ile hayvanın hayatı aynı yasalara tabidir; ve bunlar madde ve hareketin genel yasalarına tabidir. Bir kulenin yıkılması ya da bir zehrin damara zerk edilmesi, insanı en vahşi yaratıkla eşit derecede yok edecektir: Sel, öfkesinin içine kapılan her şeyi, ayrım yapmaksızın süpürür. Bu nedenle insan hayatı, maddenin ve hareketin genel yasalarına sonsuza kadar bağlıdır; peki bir insanın hayatına son vermesi suç mudur? Zira her durumda bu yasaları çiğnemek veya düzenin işleyişini bozmak suç olmuştur. Fakat bu çok saçma geliyor. Bütün hayvanlar dünyadaki davranışları için kendi ihtiyat ve becerilerine emanet edilirler ve kendi güçleri yettiği müddetçe doğanın tüm işleyişini değiştirmek için tam yetki sahibidirler. Bu yetkiyi kullanmadan bir an bile varlıklarını sürdüremezler. Her eylem, insanın her hareketi, maddenin bazı bölümlerinin düzeninde yeniliklere neden olur ve hareketin genel yasalarını normal seyrinden başka yöne çeker. Dolayısıyla, tüm bunları bir araya getirdiğimizde, insan yaşamının maddenin ve hareketin genel yasalarına bağlı olduğu ve bunun bu genel yasaları değiştirmek veya bozmak için Tanrı'nın görevini ihlal etmek ol-

madığı sonucuna ulaşıyoruz. Sonuç olarak, insan kendi hayatına son vermekte özgür değil midir? Ve doğanın ona verdiği gücü yasal olarak kullanamaz mı?

Bu sonucun ispatını ortadan kaldırmak için, bu özel duruma neden karşı çıkıldığına dair bir gerekçe göstermeliyiz. İnsan hayatı çok büyük önem taşıdığı için mi bu böyle? Oysa insanın hayatı, evrenin gözünde, bir istiridyenin hayatından daha önemli değildir. Ve her zamankinden daha büyük bir öneme sahip olsa, doğanın düzeni bunu insanın sağduyusuna bırakır ve bizi her olayda bununla ilgili karar verme ihtiyacına düşürür.

İnsanın hayatına son vermek, yüce Tanrı'nın takdirine ayrılmışsa, insanın kendi yaşamına son vermesi onun hakkına bir tecavüzse; yaşamın korunması da yok edilmesi kadar eşit derecede suç olacaktır. Kafama doğru düşen bir taşı rotasından saptırırsam, doğanın işleyişini bozarım ve madde ve hareketin genel yasaları ile belirlediği yaşamımı sürecin ötesine uzatarak yüce Tanrı'nın özel alanını işgal etmiş olurum.

Bir saç, bir sinek, bir böcek, hayatı bu kadar önemli olan bu güçlü varlığı yok edebilir. İnsani sağduyunun böylesine önemsiz amaçlara dayanan şeyden meşru bir şekilde kurtulabileceğini varsaymak saçmalık mıdır?

Böyle amaçları etkileyebilecek olsaydım, Nil ya da Tuna'yı rotasından saptırmak benim kabahatim olmazdı. O halde, bir parça kanı doğal akışından döndürmenin suçu nerede!

Yaşamımı sona erdirdim diye, devam etse beni perişan edecek bir döneme son verdim diye, yaradılışımı lanetlediğimi ya da yaratıcımı şikayet ettiğimi hayal edebiliyor musunuz? Uzak dursun benden böyle duygular. Sadece, aslında sizin de mümkün olduğunu kabul ettiğiniz, insan yaşamının mutsuz olabileceğine ve varlığımın, daha fazla devam etmesi durumunda, niteliksiz bir hale geleceğine kanaat getirdim. Ancak hem halihazırda keyfini sürdüğüm güzellikler için hem de beni tehdit eden kötülüklerden kaçma gücü verdiği için Tanrı'ya şükrediyorum[3]. Siz böyle bir güce sahip olmadığına inanan; acı ve hastalık,

sefalet ve utanç ile yüklü olsanız da yine de nefret dolu varlığınızı devam ettirmeniz gerektiğine inanan insanlar, bunun Tanrı'yı gücendirmek olduğunu düşünüyorsunuz.

Düşmanlarımdan da olsa, başıma bir kötülük geldiğinde, bana Tanrı'ya teslim olmam gerektiğini; ve insanların eylemlerinin cansız varlıkların eylemleri gibi her şeye kadir olanın işi olduğunu öğretmediniz mi? Bu nedenle, kendi kılıcımın üzerine düştüğümde ölümüm, bir aslandan, bir uçurumdan veya ateşli bir hastalıktan gelmiş gibi, Tanrı'nın ellerinden olacak.

Başıma gelen tüm felaketlerde, sizin Tanrı'ya olması gerektiğine inandığınız teslimiyet, insani beceriyi ve çabayı dışlamaz; eğer mümkün olursa, onların vasıtasıyla, felaketten kaçınabilir veya kaçabilirim. Ve başka bir çareye başvurma ihtimalim neden olmasın?

Eğer yaşamım bana ait değilse, onu tehlikeye atmak yok etmek kadar suç olurdu: Ne şanı ya da dostluğu

en büyük tehlikelere ulaşan *Kahraman* unvanını hak eder, ne de aynı ya da benzer güdülerden hareketle yaşamına son veren *Zalim* ya da *Zavallı* serzenişine layıktır.

Sahip olduğu gücü veya yeteneği yaratıcısından gelmeyen; ya da Tanrı'nın planını çiğneyen veya evrenin düzenini bozan bir varlık yoktur. O'nun faaliyetleri, işgal ettiği olay zinciriyle benzer şekilde onun eseridir; ve bu yüzden hangi ilke üstün gelirse gelsin, O'nun tarafından en çok tercih edilen olacağı sonucuna varabiliriz. Canlı veya cansız, rasyonel ya da irrasyonel olsun, hepsi budur: Güç, üstün yaratıcıdan türer ve O'nun mertebesinde benzer şekilde kavranır. Izdırap korkusu, yaşama aşkı üzerinde hakimiyet kurduğunda: Gönüllü eylem, kör gayelerin etkisini önceden sezdiğinde; bu yalnızca yarattıklarına aşıladığı bu güç ve ilkelerin sonucudur. İlahi takdir hala çiğnenmemiştir ve insandan gelecek hasarların çok ötesindedir.

Eski *Roma* inancına göre[4], nehirleri rotalarından saptırmak ya da doğanın yetkilerini istila etmek Tanrı'ya

karşı saygısızlıktır. *Fransızlar*, çiçek hastalığı aşısı yaptırmamın Tanrı'nın işine müdahale etmek olduğunu ve bunun Tanrı'ya karşı saygısızlık olduğunu söyler. Modern *Avrupa*'da, insanın kendi hayatına son vermesinin yaratıcısına karşı isyan ve saygısızlık olduğuna inanırlar. Ben de diyorum ki, evler inşa etmek, toprağı ekip biçmek, okyanuslar aşmak Tanrı'ya saygısızlık değil mi? Bütün bu eylemlerde, doğanın akışında bazı yenilikler yapmak için zihinsel ve bedensel gücümüzü kullanırız. Bu nedenle, hepsi eşit derecede masum veya eşit derecede suçludur.

Fakat, siz bir gözlemci gibi belirli bir makama yerleştirildiniz; ve geri çağırılmadan o makamı terk ettiğinizde yüce Tanrı'nıza karşı isyan etmekle ve onu hoşnutsuzluğa uğratmakla suçlanırsınız. Soruyorum, neden Tanrı'nın beni bu makama yerleştirdiği çıkarımını yapıyorsunuz? Hayata gelmemi, insanların gönüllü eylemlerine dayanan uzun nedenler zincirine borçlu olduğuma inanıyorum. *Fakat Tanrı tüm bu nedenlere kılavuzluk etti ve evrende onun onayı ve işbirliği olmadan hiçbir şey gerçekleşmez.* Öyleyse ölümüm, isteyerek de olsa, O'nun rızası olmadan gerçek-

leşmez; ve acı ve ızdırap yaşamdan bıktıracak kadar sabrımı tüketirse, makamımdan en net ve en açık ifadelerle çağrıldığım sonucuna varabilirim.

Beni şu anda bu odaya yerleştiren, kuşkusuz Tanrı'dır: Fakat uygun gördüğümde, görevimi veya makamımı terk etmenin töhmeti altında kalmadan, bırakıp gidemez miyim? Öldüğümde, beni oluşturan ilkeler evrendeki rollerini yerine getirmeye devam edecek ve bu büyük yapıda da eşit derecede yararlı olacaklar. Bir odada ya da açık havada olmam bütün açısından bir şeyi değiştirmeyecek. Değişim benim için önemli olsa da evren için o kadar önemli olmayacaktır.

Yaratılmış olan bir varlığın dünyanın düzenini bozabileceğini ya da Tanrı'nın işine müdahale edebileceğini düşünmek, Tanrı'ya küfür etmektir. Bu demektir ki, sahip olduğu gücü ve yetileri yaratıcısından almamıştır, O'nun yetkisine ve hakimiyetine tabi değildir. Şüphesiz bir insan toplumu rahatsız edebilir; ve böylece yüce Tanrı'nın hoş-

nutsuzluğunu üstüne çekebilir: Fakat dünyanın hakimiyeti onun kavrayışının ve şiddetinin çok ötesinde. Peki Tanrı'nın toplumu rahatsız eden bu eylemlerden hoşnut olmadığı nasıl tezahür eder? Eğer suçluysak, ve bu suç ve ayıp ile bunu başkalarında da gözlemliyorsak, bu O'nun insan doğasına aşıladığı ve bize pişmanlık duygusu ile ilham kaynağı olan ilkeler aracılığıyla gerçekleşir. Şimdi önerilen yöntem uyarınca inceleyelim: İntihar, bu tür eylemlerden biri midir? *Komşumuza* ve topluma karşı görevimizi çiğnemek midir?

Hayattan emekli olan bir adam, topluma zarar vermez. O sadece iyilik yapmayı bırakır.

Topluma karşı iyi olma yükümlülüğümüz, karşılıklı bir şey ima ediyor gibi görünüyor. Toplumdan faydalanıyorum ve bu nedenle onun çıkarlarını korumalıyım. Ancak kendimi tamamen toplumdan çektiğimde, ona hala bağlı mıyım?

Ancak, iyilik yapma yükümlülüğümüzün kesinlikle sınırları vardır. Kendime büyük bir zarar verme pahasına topluma küçük bir iyilik yapmak zorunda değilim. O halde insanların bir ihtimal benden görebileceği önemsiz bir iyilik nedeniyle neden sefil varlığımı devam ettirmeliyim? Yaşlanıp güçsüzleştiğimde yasal olarak herhangi bir işten emekli olabilirim ve zamanımı bu felaketlere karşı kendimi savunmak ve gelecek hayatımın olumsuzluklarını mümkün olduğunca hafifletmek için harcayabilirim: Neden bu ıstırapları bir seferde, artık topluma zarar vermeyen tek bir eylemle kesip atmayayım?

Ancak varsayalım ki halkın çıkarını korumak artık elimde değil, varsayalım ki külfet olmaya başladım: diyelim ki varlığım bir insanı halk için çok daha yararlı şeyler yapmaktan alıkoyuyor. Bu gibi durumlarda, hayatımdan vazgeçmem yalnızca masum değil aynı zamanda övgüye layık bir eylemdir. Ve varlığı terk etmenin cazibesine kapılan çoğu insan böyle bir durum içinde. Sağlığa, güce veya otoriteye sahip olan insanın dünyaya ayak uydurmak için daha iyi bir nedeni var.

Bir insan, kamu yararı için gizli bir plan ile uğraşmaktadır; şüpheli olarak ele geçirilir; işkenceyle tehdit edilir; ve güçsüzlüğünden ötürü bu sırrın kendisinden zorla öğrenileceğinin bilincindedir: Böyle bir kişinin sefil yaşamını sonlandırması halkın çıkarı açısından daha iyi olmaz mı? Floransa'nın ünlü ve cesur *Strozzi*[5] olayı buna bir örnektir.

Yine, bir suçlunun adil bir şekilde idama mahkum edildiğini varsayalım; neden cezasını öngöremediği ve ölümün tüyler ürpertici adımlarını düşünme çilesinden kendini kurtarmadığı ile ilgili bir gerekçe hayal edilebilir mi? O Tanrı'nın takdirini idam edilmesini isteyen sulh yargıcından daha fazla çiğnememektedir; ve onun gönüllü ölümü, kötü bir üyesinden kurtulan toplum için, aynı derecede faydalıdır.

Bu intihar, çoğunlukla *kendimize* karşı olan sorumluluğumuzla ve menfaatimizle tutarlıdır; kimse yaşın, hastalığın veya talihsizliğin hayatı bir yük haline getirme

ve hatta yok olmaktan bile daha da kötüye götürme ihtimalini sorgulayamaz. Hiç kimse sürdürmeye değer bulduğu hayatını bir kenara atmaz. Çünkü ölüm hakkındaki doğal korkumuz budur, küçük güdüler asla bizi ona razı edemeyecektir. Ve belki de bir insanın sağlığının veya servetinin durumu bu çareye başvurmayı gerektirmiyor gibi görünse de, inandırılmaya çalışıldığımız şudur ki, açık bir neden olmaksızın bundan medet uman herhangi biri, öfkenin dermansız karanlığı ya da günahkarlığı ile lanetlenmiştir.

Eğer intihar bir suç sayılırsa, yalnızca korkaklık bizi buna zorlayabilir. Eğer suç değilse, hem ihtiyat hem cesaret, bir yük haline geldiğinde varlığımızdan bizzat kurtulmamızı sağlamalıdır. O halde, topluma faydalı olabilmemizin tek yolu, taklit edildiğinde, insanın hayatta mutlu olma şansını koruyacak ve her türlü sefalet tehlikesinden kurtaracak bir örnek oluşturmaktır[6].

RUHUN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ ÜZERİNE[1]

Aklın mutlak ışığı altında, ruhun ölümsüzlüğünü kanıtlamak zor görünüyor. Bu konu ile ilgili savlar genel olarak ya *metafizik* konulardan ya da *ahlaki* veya *maddi* konulardan türer. Ancak gerçekte, ışığa hayat ve ölümsüzlük veren şey sadece ama sadece hakikattir.

Metafizik konular, ruhun manevi olduğu ve düşüncenin maddi bir cisme ait olmasının imkansız olduğu varsayımı üzerine kurulur.

Ancak sadece metafizik sayesinde öğrendik ki, madde kavramı tamamen karmaşık ve kusurludur ve bilinmeyenin özünde olan, belirli niteliklerin kümeleşmesi dışında madde hakkında başka bir fikrimiz yoktur. Dolayısıyla madde ve ruh esasında eşit derecede bilinmezdir; ve özlerinde hangi niteliklerin olabileceğini belirleyemiyoruz.

Aynı şekilde bize şunu öğretirler; sebep veya sonuç ile ilgili olarak *önceden* karara varılamaz; tecrübemiz yargılarımızın tek kaynağı olduğu için, maddenin, yapısına ya da düzenine bakarak, düşüncenin amacı olup olamayacağını başka bir ilkeden öğrenemeyiz. Soyut akıl yürütme, gerçek ya da varoluş sorununu belirleyemez[2].

Ancak manevi bir özün, *Stoacı*ların ateşi gibi, tüm evrene saçıldığını ve düşüncenin tek fıtri öznesi olduğunu kabul edersek, benzerliğe bakıp doğanın onu madde ile aynı şekilde kullandığı sonucuna varabiliriz; bir çeşit macun ya da kil olarak kullanır; çeşitli şekillere ve varlıklara dönüştürür; her değişiklikten bir süre sonra yok eder; ve onun özünden yeni bir şekil doğar. Aynı maddi öz, tüm hayvanların bedenini art arda oluştururken, aynı manevi öz de zihinlerini oluşturabilir: Hayatları boyunca oluşturdukları bilinç veya düşünce sistemi, ölümle devamlı olarak yok olabilir; ve değişimdeki hiçbir şey onların ilgisini çekmez. Ruhun faniliğini en olumlu şekilde savunanlar, özünün ölümsüzlüğünü asla inkar etmezler. Ve maddesel özün yanı sıra tinsel öz de tecrübeden vücut bulan hafızasını ya da bilincini kaybedebilir.

Doğanın sıradan akışına bakarak akıl yürütüp felsefeden dışlanması gereken yüce gayenin yeni bir müdahalesini düşünmeden diyebiliriz ki, çürümeyen şey aynı zamanda üretilemez olmalıdır. Bu nedenle ruh eğer ölümsüzse doğumumuzdan önce var olurdu: Ve varoluşun ilk hali bizi katiyen ilgilendirmiyorsa, sonraki hali de ilgilendirmeyecektir.

Şüphesiz ki hayvanlar, insandan daha kusurlu bir şekilde de olsa, hissediyor, düşünüyor, seviyor, nefret ediyor, istiyor ve hatta akıl yürütüyorlar. Onların ruhu da tinsel ve ölümsüz müdür?

Şimdi *ahlaki* argümanları, özellikle de kötünün cezası ve iyinin ödülü ile alakadar olması gereken Tanrı'nın adaletinden kaynaklanan argümanları ele alalım.

Fakat bu argümanlar, Tanrı'nın bu evrende sarf ettiği gücün ötesinde özelliklere sahip olduğu varsayımı

üzerine kurulmuştur, ki buna sadece biz aşinayız. Bu özelliklerin varlığından ne çıkarırız?

Tanrı'nın yaptığını bildiğimiz her şeyin en iyisi olduğunu kabul etmek bizim için çok güvenli iken daima bize en iyi görüneni yapmak zorunda olduğunu kabul etmek aynı derecede tehlikelidir. Mevcut dünyayı düşündüğümüzde bu muhakeme bizi kaç kez yüzüstü bırakmıştır?

Fakat doğanın amacı açık olursa, insanoğlunun yaradılışının tüm gayesinin ve anlamının, fıtri mantıkla yargılayabileceğimiz ölçüde, mevcut yaşamla sınırlı olduğunu teyit edebiliriz. Aklın ve tutkuların özünde olan zayıf bir endişe ile O hiç daha uzağa bakar mı? Değişken bir fikir ile herhangi bir vakanın en şüpheli inancı arasındaki benzerlik, sıradan yaşamda gerçekleşmektedir.

Gerçekten de, bazı zihinlerde, gelecekle ilgili bir takım olağanüstü korkular mevcut: Fakat vaaz ve eğitimle teşvik edilmeseler, çabucak yok olurlar. Peki bu korkuları besleyen insanları harekete geçiren güç ne? Sadece geçimini sağlamak ve bu dünyada güç ve zenginlik kazanmak.

Bu nedenle, heves ve gayretleri, kendilerine karşı bir argümandır.

Bizi bekleyen başka bir hadise olacaksa, doğadaki hangi zulüm, hangi kötülük, hangi haksızlık, tüm kaygılarımızı ve de tüm bilgimizi mevcut hayatla sınırlar? Bu barbarca düzen, lütufkar ve bilge bir varlığa atfedilmeli midir?

Yerine getirilecek göreve ve bunu gerçekleştirecek güçlerin doğaya nasıl uyum sağladığına dikkat edin. İnsanın aklı, ona diğer hayvanlardan üstünlük sağlıyorsa, ihtiyaçları da orantılı olarak çoğalacaktır. Bütün vakti, kapasitesi, eylemi, cesareti, tutkusu, mevcut durumunun ıstırabına karşı kendisini savunmaya uygun meşguliyeti bulacaktır. Ve daima olmasa da sıklıkla, kendilerine verilen görev için çok fazla zayıflardır.

Bir çift ayakkabı, belki de, metanın erişebildiği en yüksek mükemmellik derecesine göre asla biçimlendirilemedi. Ancak, insanoğlunun arasında bazı siyasetçiler ve ahlakçılar ve hatta bazı matematikçiler, tarihçiler, şairler ve filozoflar olması, gerekli olmasa bile, en azından faydalıdır.

İnsanların güçleri, isteklerinden daha üstün değildir; istekleriyle ve mevcudiyetlerinin süresiyle karşılaştırıldığında, tilki ve tavşanlarınkinden de daha üstün değildir. Dolayısıyla aklın denkliğine bakarak bundan bir anlam çıkarmak aşikardır.

Ruhun ölümlülüğü teorisinde kadınların yetisinin daha aşağı bir nitelikte olması kolayca şu şekilde açıklanabilir: Ev hayatı, ne zihinden ne de bedenden daha yüksek bir beceri beklemez. Bu durum dini teoride kaybolur ve tamamen önemsiz hale gelir: erkek ve kadın eşit göreve sahiptir: Akıl ve karar verme becerileri eşit olmalı ve her ikisi de mevcut andan çok daha büyük olmalıdır.

Biz her şeyin ilk sebebine ulaşana kadar ki, yani Tanrı'ya, her etki, bir sebebi ve bir diğerini işaret ettiğinden; olan her şey O'nun tarafından takdir edilir; hiçbir şey O'nun cezasının veya intikamının muhatabı olamaz.

Cezalar ve ödüller hangi kuralla dağıtılır? Faziletin ve kusurun ilahi normu nedir? İnsani duyguların Tanrı'da yeri olduğunu varsaymalı mıyız? Bu hipotez cesur olsa da, başka duygularla ilgili herhangi bir düşüncemiz yok.

İnsani duygulara göre, mantık, cesaret, görgü kuralları, çalışkanlık, ihtiyatlılık, deha vs. kişisel erdemin vazgeçilmez parçalarıdır. O halde, antik mitolojide[3] olduğu gibi, şairler ve kahramanlar için cennet mi kurmalıyız? Tüm ödülleri neden erdemin tek bir türüne sınırlandırmalıyız? Ceza, düzgün bir hedefi olmadan, iyilik ve adalet fikirlerimizle çelişmektedir; ve perde kapandıktan sonra hiçbir amaca hizmet edemez.

Düşüncelerimize göre, ceza, suçla orantılı olmalıdır. O halde neden insan gibi zayıf bir mahlukata geçici suçları yüzünden sonsuz bir ceza verilir? En sevdiği atı Bucephalus'u ele geçirdiler diye bütün bir ulusu yok etmeyi planlayan İskender'in öfkesini onaylayan biri var mı? Cennet ve cehennem, insanı iyi ve kötü olarak ikiye ayırır. Ancak insanlığın büyük kısmı ahlaksızlık ve erdemlilik arasında süzülmektedir.

Biri çıkıp, erdemli insana güzel bir akşam yemeği sunmak ve ahlaksız insana sağlam bir dayak atmak amacıyla dünyayı dolaşacak olsa, yaptığı tercihten utanırdı ve çoğu erkek ve kadının erdemleri ve kusurları nadiren ikisinin değerine karşılık gelir.

Takdirin ve kınamanın ölçülerini insandan ayrı farz etmek her şeyi birbirine karıştırmaktadır. Kendi duygularımızdan başka ahlaki farklılıklar diye bir şey olduğunu nereden öğreniriz?

Roma kanunlarına göre, babasını öldürmekle suçlanan ve suçunu itiraf eden bir insan, bir maymun, bir köpek ve bir yılanla birlikte bir çuvala konur ve nehre atılırdı: suçu işlediği kanıtlanan ama inkar edenin cezası ölümdü. Bir adam, Augustus'un huzurunda yargılanmış ve suçu ispatlanmıştı, ancak merhametli imparator son sorguda öyle bir dönüş yapmıştı ki adam suçunu inkar etmişti. *Elbette,* demişti prens, *babanı öldürmedin*[5]. Bu şefkat, HAK ile ilgili doğuştan gelen fikirlerimize uyar; hatta tüm suçluların en azılı olanlarına bile. Hayır, en bağnaz rahip bile, derinlemesine düşünmeden bunu doğal bir şekilde onaylayacaktır; suç, sapkınlık veya zina olmadığı sürece. Bu suçlar, geçici menfaatlerinde ve çıkarlarında onu inciteceğinden, belki de onlara karşı bu kadar hoşgörülü olmayabilir.

Ahlaki fikirlerin başlıca kaynağı, insan toplumunun çıkarlarının bir yansımasıdır. Bu kadar kısa, bu kadar önemsiz olan bu çıkarlar, sonsuz ve muazzam cezalarla korunmalı mıdır? Evrende bir insanın lanetlenmesi, bin milyon krallığın yıkılmasından çok daha sonsuz büyüklükte bir kötülüktür.

Doğa insan yavrusunu acayip bir şekilde zayıf ve fani bir hale getirir; deneme evresi fikrini çürütmeyi amaçlıyor gibidir. İnsan neslinin yarısı, mantıklı yaratıklar olamadan ölür.

Doğanın benzeşiminden gelen *fiziksel* argümanlar, ruhun ölümlülüğünü desteklemektedir; ve bu argümanlar gerçekten de, bu soruna ve hatta herhangi bir soruna binaen kabul edilmesi gereken tek felsefi argümanlardır.

Her iki nesnenin birbirine çok yakın bir biçimde bağlandığı yerde, birinde gördüğümüz tüm değişikliklere diğerindeki orantılı değişikliklerin eşlik ettiğini görürüz; benzeşimin tüm kurallarına bakarak, ilkinde daha büyük değişiklikler meydana geldiğinde ve tamamen yok olduğunda bunu ikincisinde gerçekleşen eksiksiz bir yok oluş takip eder.

Vücutta çok küçük bir etkiye sahip olan uykuya, geçici bir yok olma hali eşlik eder; en azından ruhta büyük bir karışıklık meydana gelir.

Bebeklikte bedenin ve zihnin zayıflığı tam olarak orantılıdır; erkeklikte canlılıkları; hastalıkta sempati bozuklukları; yaşlılık döneminde ortak kademeli çöküşleri. Daha uzak adım, ölümde ortak yok oluşları, kaçınılmazdır.

Zihnin keşfettiği son belirtiler, bozukluk, zayıflık, hissizlik, aptallık, yok oluşunun öncüleridir. Aynı nedenlerin daha da ilerlemesi, aynı etkileri arttırarak, onu tamamen yok eder.

Doğanın olağan paralelliğine bakarak diyebiliriz ki, yerleştirildiği orijinal yaşamdan çok farklı bir yaşam koşuluna geçirilen hiçbir form devam edemez. Ağaçlar suyun içinde, balıklar havada helak olur. İklimdeki en küçük değişiklik bile ölümcüldür. O halde, düşünmesini ve hissetmesini sağlayan tüm organlarının ve bedeninin yok olmasıyla ruh üzerinde yapılan muazzam bir değişikliğe, bütün yok olmaksızın ulaşılabileceği fikrine nasıl varılır?

Ruh ile beden arasında her şey ortaktır. Birinin organı, diğerinin organıdır. Dolayısıyla birinin mevcudiyeti diğerininkine bağlı olmalıdır.

Hayvanların ruhları, ölümlüdür; ve bu insanın ruhuna benzerdir; bu paralellik çok güçlü bir argüman oluşturur. Vücutları fazla benzemez; ancak karşılaştırmalı anatomiden çıkarılan savları hiç kimse reddetmez. Bu nedenle *Metempsychosis* felsefenin dikkate alabileceği, bu türün tek sistemidir[6].

Bu dünyada hiçbir şey kalıcı değildir. Görünürde sabit olsa da, her varlık sürekli bir akış ve değişim içindedir: Dünyanın kendisi de zayıflık ve dağılma belirtileri gösterir: o halde, görünürde her şeyden zayıf olan, en büyük bozukluklara maruz kalan tek bir formun, ölümsüz ve bozulmaz olduğunu hayal etmek ne kadar da tezattır? Ne cüretkar bir teori bu! Ne kadar düşüncesiz, ne kadar hafife alınmış!

Ölümden sonra var olan sonsuz sayıda varlıktan kurtulmaya çalışmak da dini teoriyi sıkıntıya sokmalıdır. Her güneş sistemindeki her bir gezegenin, zeki, ölümlü varlıklarla dolu olduğunu hayal etmekte özgürüz: En azından başka hiçbir varsayım üzerinde karara varmayabiliriz. Bu nedenle, mevcut evrenin sınırlarının ötesinde yeni bir alem yaratılmalıdır; ya da ilk başta, varlıkların sürekli akışına izin verecek kadar geniş biçimde yaratılmış olmalıydı. Böyle cesur düşünceler felsefe tarafından dikkate alınmalı mıdır?

Agamemnon, Thersites, Hannibal, Nero ve şu ana kadar *İtalya, Scythia, Bactria* veya *Gine*'de yaşamış her aptal palyaço hayatta mı değil mi diye sorulduğunda, doğanın tetkikinin, böyle tuhaf bir soruya olumlu cevap verecek kadar güçlü argümanlar sağlayacağı düşünülebilir mi? Aydınlanma olmadan, savlar istemek olumsuzluğu kurmak için yeterlidir.

Quanto facilius, der *Pliny*[7], *certiusque sibi quemque credere, ac specimen securitatis antigenitali sumere experimento.* Bedenimiz oluşmadan önce, duygusuzluğumuz, yok oluşundan sonraki benzer durumunu kanıtlayan doğal bir neden gibi görünmektedir.

Yok olma korkumuz mutluluğa olan aşkımızın etkisi değil de gerçek bir tutku olsaydı, ruhun ölümlüğünün kanıtı olurdu. Çünkü doğa beyhude bir şey yapmaz, bize imkansız bir olaya karşı korku vermez. Kaçınılmaz bir olaya karşı korku verebilir; çabalarımız mevcut durumda olduğu gibi onu biraz uzaklaştırabilir. Ölüm önünde sonunda kaçınılmazdır; ancak insan türü korunamasa, doğa bize ölüm nefreti ile ilham vermezdi.

Tutkularımız tarafından yeğlenen tüm öğretilerden şüphe edilmeli. Ve bu öğretiyi doğuran umutlar ve korkular çok açıktır.

Her tartışmada olumsuz olanı savunmak sonsuz bir avantajdır. Eğer sorun, doğanın ortak deneyimlenmiş seyrinden çıkarsa, bu durum belirleyicidir. Hangi savlar

ve örneklerle hiç kimsenin görmediği bir varlık durumunu kanıtlayabiliriz? Böyle muhteşem bir sahneye tanıklığını kabul etmeye ilişkin olarak kim varsayılan bir felsefede böyle bir inanca bel bağlar? Bu amaç için bazı yeni mantık türleri gereklidir; ve bu mantığı anlamamızı sağlayacak zihnin bazı yeni yetileri.

Sonsuz yükümlülükleri, insanların sezmesi gereken gerçekleri, hiçbir şey aydınlatamaz; çünkü bu büyük ve önemli gerçeği başka hiçbir vasıtanın ortaya çıkaramayacağını biliyoruz.

İNTİHAR ÜZERİNE NOTLAR

1. ["İntihar Üzerine" ve "Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine" makaleleri, Hume tarafından editörü Andrew Millar'a büyük bir ihtimalle 1755 yılının sonlarına doğru gönderildi. Ancak kilise tarafından kınanma ve hatta resmi olarak yargılanma olasılığı ile karşı karşıya kaldığında, Hume, arkadaşlarının da teşviki ile intihar ve ölümsüzlük makalelerini yayınlamamanın ihtiyatlı bir adım olacağına karar verdi ve Millar makaleleri çıkardı, yerine "Zevkin Standardı" makalesi eklendi. Hume'un tedbirlerine rağmen Dr. William Warburton gibi bazı eleştirmenlerin makalelerden haberi vardı, hatta Hume'un bilgisi olmadan 1770 yılında makalelerin Fransızca çevirileri yayınlandı. Ölümünden kısa bir süre önce, Hume vasiyetine bir madde ekledi; "William Strahan, filozof öldükten iki sene sonra, 'Fıtri Din üzerine Diyaloglar' eserini yayınlayabilir, uygun bulursa, çıkarılan iki makaleyi ekleyebilir."

"İntihar Üzerine" ve "Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine" 1777'de, muhtemelen Strahan tarafından olmasa da, *İki*

Makale başlığı altında yayımlandı, başlık sayfasında ne yazarın adı ne de yayıncının adı yazmaktadır.

"İntihar Üzerine" mevcut metni, İskoçya Ulusal Kütüphanesi'ne ait olan makalenin yayımlanmamış 1755 versiyonunun kopyasından izin alınarak basıldı. Bu kopyada, Hume'un kendi elinden yirmi düzeltme mevcuttur. Ölümünden sonraki 1777 baskısı bu düzeltmeleri yapmaz ve paragraf oluşturma, noktalama işaretleri, büyük harf kullanımında ve bazen de ifadelerde önceki basılı sürümden ayrılır. "İntihar Üzerine"'nin 1755 versiyonu Green ve Grose tarafından kullanılamıyordu. Bunun yerine 1777 baskısını izlediler, ancak kendi versiyonlarını takdim ettiler. 1777 baskısının Hume'un isteklerini ne ölçüde yansıttığını belirleyemediğimiz için, "İntihar Üzerine"'nin 1755 versiyonu tercih edilen kopya metindir.]

2. De Divin. lib. ii. [Cicero, On Divination 2.72 (150).]

3. Agamus Deo gratias, quod nemo in vita teneri potest. Seneca, Epist. xii. [Seneca, Epistles, no. 12: "On Old Age."

sec. 10: "Tanrı'ya şükürler olsun ki herkes ölecek" (Richard M. Gummere).]

4. Tacit. Ann. lib. i. [Tiber kollarının değiştirilip değiştirilmemesi gerektiği konusunda Roma senatosunda yapılan tartışmalar için Bkz Tacitus, 1.79,. Tacitus, karar veren faktör ne olursa olsun - kolonilerin protestoları, işin zorluğu ya da doğanın nehirlere verdiği rotayı değiştirmek için batıl isteksizlik – Piso'nun "hiçbir şeyin değiştirilmemesine" dair kararı kabul edildi.]

5. [Filippo Strozzi (1489-1538), Floransa'nın önde gelen bankacılarındandı ve yaşamının çoğunda Floransa'daki Medici'nin ve Roma'daki papalık mahkemesinin destekçisi idi, daha sonraki kuşaklar tarafından Floransa, Alessandro ve Cosimo'nun Medici eserlerine muhalefetiyle hatırlandı. 1533 yılında Alessandro tarafından oğulları ile birlikte Floransa'dan sürüldükten sonra Flippo Floransa'daki sürgünlerin lideri oldu. Alessandro'nun 1537'de katledilmesinin ardından Filippo, sürgündeki bir orduyu Floransa'ya götürdü. Bu ordu, Alessandro'nun halefi Cosimo'ya sadık askerler tarafından karşılandı ve

yenildi. Filippo yakalandı ve işkence gördü. Aralık 1538'de, on yedi aylık hapis cezasından sonra intihar etti. Klasik bir bilim insanı olan Filippo, intiharının ilhamını Cato The Younger'dan aldı. Kısmen okunan bir yazı ile bir kitabın arkasına şunları yazdı: Bu nedenle, Özgürlük, onunla birlikte umutlarının yok olduğunu, kendisini teslim ettiğini ve gün ışığını lanetlediğini görerek, aynı mezarda mühürlenmesini talep etti. Floransa cumhuriyeti sizin için bir şey ifade ediyorsa bol bol gözyaşı dökün; çünkü Floransa, bir daha böyle yüce bir vatandaş göremeyecek ... ki onun en yüksek emri şudur: vatanı için ölene, her ölüm güzel." Melissa Meriam Bullard, Filippo Strozzi ve Medici'den alıntıladı (Cambridge: Cambridge University Press, 1980), ss. 176-77.]

6. İntiharın, kafirler için olduğu gibi, Hıristiyan dini altında da caiz olduğunu kanıtlamak kolay olurdu. Bunu yasaklayan tek bir metin bile yok. Bütün felsefeyi ve insani akıl yürütmeyi kontrol altına almak zorunda olan, inanç ve uygulamanın bu büyük ve hatasız hakimiyeti, bizi bu doğal özgürlüğümüzle bıraktı. Gerçekten, kutsal kitapta Tanrı'ya teslimiyet önerilir; ancak bu, yalnızca önlemle ya

da cesaretle tedavi edilecek olana değil, kaçınılmaz olan hastalıklara teslimiyeti ima eder. Açıktır ki *Öldürmemelisin*, yalnızca başkalarının, hayatının üzerinde yetkimiz olmayanın, öldürülmesini önlemek demektir. Kutsal kitaptaki pek çok kaide gibi bu kaide de akıl ve sağduyuyla değiştirilmelidir. Bu emir açıkça intihara karşı dile getirilmiş olsa da, artık bu konuda hiçbir yetkisi yoktur. Musa'nın bütün kanunları, doğa kanunuyla kurulanlar haricinde, kaldırılmıştır; Ve zaten intiharın bu kuralla yasaklanmadığını ispatlamaya gayret gösterdik. Her durumda, Hıristiyanlar ve kafirler tam da aynı temelin üzerinde durmaktadırlar; ve eğer Cato ve Brutus, Arria ve Portia kahramanca davrandıysa, örneklerini taklit edenler gelecek nesillerden övgüler almalıdır. İntihar etmenin gücü, Pliny tarafından erkeklerin bile tanrı üstünde sahip olduğu bir avantaj olarak görülüyor. *Deus non sibi potest mortem consciscere, si velit, quod homini dedit optimum in tantis vitæ pœnis.* Lib. ii. Cap. 7. [Pliny, Natural History 2.5.27: "(Tanrı) istese bile, intihar edemez, yaşamın tüm cezaları arasında insanlara vermiş olduğu en büyük nimettir (çeviri; H. Rackham).]

RUHUN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ ÜZERİNE NOTLAR

1. [Bu makalenin tarihi hakkında bir açıklama için, "İntihar Üzerine" notlarına bakınız. "Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine" makalesinin mevcut metni, İskoçya Milli Kütüphanesi'ne ait olan makalenin yayımlanmamış 1755 versiyonunun bir kopyasından izin alınarak bastırılmıştır. Bu kopyasında, Hume'un kendi elinden yirmi düzeltme mevcuttur. Makalenin Hume'un ölümünden sonraki 1777 baskısında bu düzeltmeler yoktur ve paragraf oluşturma, noktalama işaretleri, büyük harf kullanımında ve bazen de ifadelerde önceki basılı sürümden ayrılır. Green ve Grose, bir zamanlar Avukatlar Kütüphanesi olan Edinburgh'da bulunan 1755 versiyonunun sürümlerini bastırdı ancak kayboldu. Green ve Grose tarafından kullanılan prova kopyasında, mevcut sayı için kullanılan düzeltme metni bulunamadı. Dahası, Green ve Grose 1755'te veya 1756'nın başında basılan metinlerden önemli yollarla ayrılırlar.

2. [Maddesel düşüncenin hayali niteliği ve soyut akıl yürütme ile varlığın veya varlığın sorgularının belirlenememesi üzerine yapılan bu gözlemler, Hume tarafından *İnsan Doğasının Bilimsel İncelemesi* eserinde geliştirilmiştir.]

3. [Homeros, *Elysian Plain and Hesiod of the Isles of the Blessed*'den Tanrıların özel olarak tercih ettiği ve ölümden muaf olanların nakledildiği yerler olarak bahseder. Daha sonraki yazarlar, Elysium'u kutsal ölülerin Hades'inde görülen yer olarak tasvir eder.]

4. Quint. Curtius, lib. vi. cap. 5. [İskender'in Tarihi bölümünde İskender'in Mardi yenilgisi ve surlarının tahrip edilmesi anlatılmaktadır. Öfkesi, Bucephalus'un ele geçirilmesi ile tırmanmıştır.]

5. Sueton. August. cap. 3.

6. [Metempsikoz veya reenkarnasyon doktrini, bir insan ya da hayvanın ruhunun ölüm sırasında ya da ölümden sonra aynı ya da farklı türde yeni bir bedensel biçime dönüştüğünü kabul eder. Bu doktrin özellikle Pythagoras filozofu ve çeşitli Doğu dinleri ile ilişkilidir.]

7. Lib. vii. cap. 55. [Doğal Tarih 7.55 Loeb baskısında: "... her birinin kendine güvenmesi ve doğum öncesi deneyimimizden gelecek huzur fikrini türetmesi ne kadar kolay ve güvenlidir!" (H. Rackham tarafından Loeb çevirisi.) Futurae, Rackham'ın Latince metnine dahil ediliyor. İçerik, Pliny'nin, ne bedenin ne de aklın ölümden sonra, tıpkı doğumdan önce olmadığı gibi, herhangi bir hisse sahip olmadığı argümanına dayanır.]

"İNTİHAR ÜZERİNE" VE "RUHUN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ ÜZERİNE" MAKALELERİ, HUME TARAFINDAN EDİTÖRÜ ANDREW MILLAR'A BÜYÜK BİR İHTİMALLE 1755 YILININ SONLARINA DOĞRU GÖNDERİLDİ. ANCAK KİLİSE TARAFINDAN KINANMA VE HATTA RESMİ OLARAK YARGILANMA OLASILIĞI İLE KARŞI KARŞIYA KALDIĞINDA, HUME, ARKADAŞLARININ DA TEŞVİKİ İLE İNTİHAR VE ÖLÜMSÜZLÜK MAKALELERİNİ YAYINLAMAMANIN İHTİYATLI BİR ADIM OLACAĞINA KARAR VERDİ VE MILLAR MAKALELERİ ÇIKARDI, YERİNE "ZEVKİN STANDARDI" MAKALESİ EKLENDİ. HUME'UN TEDBİRLERİNE RAĞMEN DR. WILLIAM WARBURTON GİBİ BAZI ELEŞTİRMENLERİN MAKALELERDEN HABERİ VARDI, HATTA HUME'UN BİLGİSİ OLMADAN 1770 YILINDA MAKALELERİN FRANSIZ ÇEVİRİLERİ YAYINLANDI. ÖLÜMÜNDEN KISA BİR SÜRE ÖNCE, HUME VASİYETİNE BİR MADDE EKLEDİ; "WILLIAM STRAHAN, FİLOZOF ÖLDÜKTEN İKİ SENE SONRA, 'FITRİ DİN ÜZERİNE DİYALOGLAR' ESERİNİ YAYINLAYABİLİR, UYGUN BULURSA, ÇIKARILAN İKİ MAKALEYİ EKLEYEBİLİR."

"İNTİHAR ÜZERİNE" VE "RUHUN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ ÜZERİNE" 1777'DE, MUHTEMELEN STRAHAN TARAFINDAN OLMASA DA, İKİ MAKALE BAŞLIĞI ALTINDA YAYIMLANDI, BAŞLIK SAYFASINDA NE YAZARIN ADI NE DE YAYINCININ ADI YAZMAKTADIR.

Çeviren: Burcu Denizci
Kapak İmaj: The Mirror,
(Зеркало, Zerkalo) Ayna, Andrei Tarkovsky

SUB PRESS İSTANBUL

